

ONAGY ZOLTÁN

Lókos, almaálom, almacsaták (folytatás)

Az ötödik házhely

Az ötletet az ötödik házhely tulajdonjoga hozza elő apánkból, és egy nálunk vendégeskedő szabolcsi katonabarát. Közös szakaszban szolgáltak a második hadseregben, együtt menekültek gyalog a Dontól, a lánya Nógrádba kerül a férje után, őt látogatja, benéz hozzánk két napra. Szabolcs-Szatmár ritka virágzó korszakát éli. Valamennyi kultúrnövényre alkalmatlan területét telenyomja a Párt és a párthatározat almacesmetével. Az alma meghálálja a szűzföldek energiáját, terem, mintha parancsra tenne. A gyümölcsöt százvagonos tételekben szállítják keletre. Erről is folyik a szó, miután végigbeszéli a világ folyását, katonaemlékeik végére érnek, befejezik ötvenhat és Kádár megtárgyalását, zárásul az északra megérkező téeszésítésekkel. Szabolcsot és Nógrádot ugyanabban az időben, '61–'62-ben éri – az ötvenhatban szétrepült téeszcsék – az új téeszék megalakítása. Hátrányos természeti adottságaik miatt ilyen későn. A népi demokrácia nagy testben gondolkodik: ötszáz, ezer kataszteri hold, de ha választhat, legyen inkább ötezer. Ennyi földre lehet kiváló öt éves terveket konstruálni. A hegyek és dombok közül az erdőkből kimart két-három, traktorral megközelíthetetlen hold nem csábítja a népi demokrácia földügyeinek intézőit. Sok velük a pepecselés, szétaprózza az ukrainai kolhozjellegűt, ahol, amíg a szem ellát, száz és száz traktor vonszolja az ekét, tűnik el a dombocska mögött. Miután elfogynak a nagy területek, vigyázó szemüket az északi, méretükben kétséges parcellákra vetik.

Apám végigviszi birodalmán a vendéget. A gazda szeme biztosan, de a vendégé is hizlalja a jószágot. Az ötödik házhelynél elárulja a tanácstalanságát, mi szerint kukoricát, krumplit nem akar ekkora tételben eladásra termelni, törni a fejét, lehet, málnát ültet vagy földiepret. Az Ipoly-völgy homokja a málnájáról híres. Meg a krumpliról (a legendás Gül baba), meg a káposztáról. Amire specializálódott egy-egy közösség, azt termelte évtizedeken át. A vendég morzsolja a földet, lelépi a házhely hosszát, széltét, és azt mondja, ültess almát, Laci. A málnáért, ha jól terem, alig fizet az át-

vevő. Ha kevés terem, neked is kevés. Az eper dettó. Az almát akkor is megveszik és áttolják az oroszokhoz, ha a tervezettnél tízszer több terem. Almát, almáskertet nem láttam sehol Nógrádban. Itt könnyű lesz eladnod. Ősszel telenyomod csemetével, tavasszal már látod, ha valami hiba van, látod az esetleges pótlást. Két év alatt megerősödik, annyit kell kibírnod bevétel nélkül, a harmadik évben termőre fordul, a negyedikben minden fa egy mázsa almát hoz. Számoljunk. Szoroznak. Tőtávolság négy méter, de ez jó föld, lehet három és fél, ha úgy metszed. Négy méterrel tizenhárom almacsemete fér, de a tizenhárom nem szerencsés, három és féllal tizennégy. Széltében hét sor, hétszer tizennégy. Kettő híján száz csemete, száz csemetére kedvezményt kapsz. Kilencvennyolc fér, kettőt elsütsz valahol a nagykertben.

Ülnek a veranda fonott foteljeiben, számolnak, fújják a füstöt, isszák a bort, recseg alattuk a vesszőből font fotel. Izgatottak. De milyen alma? A geológiai hasonlóság azt diktálja, legyen úgy, olyan arányban, mint Szabolcsban. A Jonathan kelendő, legyen kétharmad Jonathan. A Starking különleges és tárolható, legyen a maradék egyharmad fele Starking. És ott van még a jól bevált Húsvéti rozmaring, ami következő nyárig, tavaszig raktározható, eladható, ez nálam is tartalékpénz, mondja a katonabarát. A száz fa négy év múlva száz mázsát terem. Egy kiló alma leadási ára X forint, egy mázsa százszor X forint, száz mázsa százszor X forint. Egyetlen házhelyről ekkora bevétel. A kukorica ötszöröse, a krumpli nyolcszorosa. Még este papírra fektetik a megrendelést, és elhatározzák, apám augusztusban gyorstalpaló tanfolyamon vesz részt Szabolcsban, a katonabarát almáskertjében.

Ennyi gyereket bebolondítani

Ezzel becsukódik egy kapu apám mögött. Az almaliget és a várható haszon átveszi a hatalmat. Almatermesztő könyveket vásárol. Ránk is átragad apánk jövőbe tekintő öröme, persze nem tudjuk, számunkra mit hoz az almaliget, a korlátlanul fogyasztható almán túl. Gyorsan kiderül. Apánk megváltoztatja a tervet, nem az újan vásárolt házhelyre ültetjük az almacsemetéket, hanem a ház melletti elsőre. Több indokot talál. Az első a kút közelsége, hogy ne kelljen a permetezővizet átcipelnünk a közbenső három telken. A második, hogy minden második évben trágyáztuk. Mielőtt Szabolcsba indul, kiadja a parancsot, ássuk ki a krumplit, hogy felszabaduljon a terület. És elutazik augusztus utolsó hetében, hogy a csemeték vásárlását, szállítását is elintézzze.

Házhelynyi krumpli kiásása kalákafeladat, két gyerek és egy asszony he-
teleg küzdene ekkora munkával. Anyám levág három idei tyúkot, én le-
csapok, megnyúzok két erős süldőnyulat, és összetrombitálja a rokonok-
kat. Nagynénik, nagybácsik, unokatestvérek. Ez az első közös őszi mun-
ka (lesz még: kukoricatörés, szüret), szívesen jönnek, nem értik, miért az
idő előtti krumpliszedés, néhol még zöld a levél, nem szokás ilyen korán
kiásni, mert a gumók csak addig nőnek, amíg a földben vannak. Anyám –
büszkén – előadja apánk tervét, és hogy már folyamatban az ügyek. A ro-
konok, a nagynénik és nagybácsik ismerik a hatvanas évek világát, élce-
lődnek, hogy ők ebben nem akarnak részt venni, mert majd váci börtön-
be hordhatják apánknak a rántott csirkecomb, az almabirtok és a va-
gyonosodás miatt valaki biztosan feljeleníti, becsukhatja. Négy férfi, öt nő,
szekérdereknyi unokatestvér, közétről indítjuk, gyorsan végzünk. A nagy,
ünnepi ebéd után hegyben a krumpli. A sérült, az ennivaló nagy eleve kül-
lön, az ültetni való, az apró malackrumpli is külön. Könnyen megy, so-
kan vagyunk.

A betakarítással kezdődik az almaálom kálváriája. Három napig várjuk
apámat. A harmadik nap éjszakáján érkezik egy öreg, zörgő Csepellel, le-
pakolják a felcímkézett csemetéket. Anyám ugraszt bennünket, behord-
juk az előre elkészített, az öreg vászonponyvával bélelt, vízzel feltöltött
térdig érő árokba. Éppen elfér. Visszafektetnek bennünket, mert holnap-
ra kell az erő. Ülnek a verandán a petróleumlámpa fakó fényében, készí-
tik a terveket. Hajnalra három és fél méterekre megjelölve a madzagcsomó.
Apám leméri és kijelöli a fasorok távolságát, a majdani gödrök pon-
tosan meghatározott helyére leütjük a jelzőkarókat. Három napunk ma-
radt, hogy kiássuk a kilencvennyolc darab nyolcvanöt centi mély gödröt,
hogy meghordjuk humusszal, a humuszra földet rakjunk, hogy beiszapol-
juk az egészet. A negyediken iskolakezdés. De nálunk nincs humusz,
minden tavasszal felhasználjuk a felgyült trágyát. Érett trágya ott terem,
ahol évekig gőzölög az öreg trágyadomb. Apánk a kondástól szerez végül
tízéves disznótrágyát. A kondásék nem nagyon foglalkoznak a mezőgaz-
dasággal, mert ők mindent megszereznek a falutól, a kihajtott disznók
gazdától, amire szükségük van. Trágya van, de apánk nem kap lovasko-
csit, traktort a téesztől, hiába követeli. Augusztus vége, minden foglalt a
betakarítási munkákra. Marad a trágyaszállító tragacs. De a kondás háza
háromszáz méter oda, háromszáz vissza, ketten soha nem végzünk.
Apánk összehívja a hadra fogható unokatestvéreket a családi fúrikkal, tra-
gacssal. Harangszóra megjelennek az orvos fiai is úri, gumikerekes kisko-
csival. Végül beesik agronómus nagybátyám, aki bánatában, hogy nem

tudott a bátyjának (apámnak) segíteni kocsit szerezni, utánfutós Pannóniájával áll be a sorba. Az utánfutóra annyi fér, mint három tragacsra. Így a helyzet megoldva. Nagybátyám a trágyacsapat parancsnoka. Apám ügyes, kedves, baráti, ha úgy szolgálja az ügyet. Mi hárman ássuk a gödröket, ők hordják a trágyát, lepakolják a gödrök mellett, mint a hangyák. A nagy közös munka csodájára járnak a szomszédos Mezőkerből, ilyet, hogy ennyi gyereket egyszerre bebolondítson valaki, sose láttak. Apám megnyeri az első almacsatát.

Megy minden, mint a karikacsapás. Az öreg valójában felügyel, intézkedik, ellenőriz. Jön, és nyolcvanöt centinél bejelölt karóval leméri, megvan-e a mélység. Ha nincs, „ebből még fél ásónyomot szedj ki!”. A trágyát ő adagolja a gödrökbe, ő lapátol rá földet, tömöríti a talpas rúddal, ő locsolja be azzal a vízzel, amit anyám – főzés közben futkosva – odakészít a locsolóhordókból. A szállítómunkás-osztag elkészül, meghordja a mennyiséget, mosakszik, ebédel a hosszú kerti asztalon, mi futva bekapunk valamit, hogy haladjunk. Világos van, de lement a nap a Börzsöny mögé, amikor a kilencvennyolcadik gödör elkészül, mire a kilencvennyolcadik gödör fenekére apánk gereblyével behúzza a trágyát, fölé a földet, ledöngöli, iszapolja. Siker. Másnap apám vezérletével precízen elültetjük a csemetéket. A törzsek nem egyformák, a korona se ugyanott kezdődik minden fánál. Se mélyre, se magasra. A mélyre kerülő gyökér befullad, a magasan maradt kiszárad. Aranyigazság. „Egy centi jobbra, egy centi balra, nem kettő, hány-szor mondjam, ha egy, az nem kettő!” Apánk azt szeretné, hogy takarják egymást a törzsek, ha a vonalba belenéz. Hát ez nem megy. A vékony törzsek körül felkupaoljuk a maradék földet, ami megül tavaszra.

Nem tudjuk ekkor, hogy az utolsó nyarunk ez, amikor jutott lélegzetvételi szünet, fél nap az Ipolyon, fél nap gesztenyesütés a Kéghly-hegyen. Nem tudjuk, hogy a szőlő, az állatok, a veteményes mellé csatlakozó almaliget megszünteti a szabad félnapokat. Az alma háttérbe tol mindent. Az alma a jövő, a remény, a kiszakadás a szegénységből, az alma mindennél és mindenkinél fontosabb. Apám megnyeri az első nagy almacsatát.

Az első tél

A Kr. utáni 1962. esztendő tele nagy hideget, méteres havat hoz, váltott lovakon. Hol olvad, a napsütés meglágyítja a hó tetejét, az éjszakában megfagy, arra hull a következő néhány centi. Lapátoljuk, söpörjük a havat, tehermentesítjük az ólak tetejét, nehogy az állatokra szakadjon. A hó a vadnyulak elől elzár minden ehetőt. De nem tudjuk. Annyit tudunk, a

téli szünetet követi az első, aztán a második kéthetes szénszünet. Egész nap otthon. Ha nem akarunk megfagyni, fűteni kell. Végezzük a téli kötelezést. Törjük a havat a kiserdőig, a Topolyosig, akácot vágunk, vastag nyárfát vágunk, a kettő kombinációjával fűtünk. Fűrészszelünk és fűrészszelünk, ha nagyon fogy, újra fát lopunk, szánkóra kötözzük, mert az élet áll a völgyben, semmi nem mozdul, a szállítás áll. Ha az iskola nem kap szemet, fát, magánember ne reménykedjen. Ha szerencsénk van, értesülünk a mellékvágányra tolt szenes vagonról, mert ugyan szén nincs, de a honvédségnek jut, és fényes fekete rögökkel megpakolunk néhány papzsákot. Olyanok vagyunk, mint a sakál. Egyik szemünk azt figyel, mit lehet lenyúlni, a másik az ellenséget, az erdészt, a mezőőrt, a határőrt kutatja. Az erdész és a mezőőr eredendő ősellenség, de a kiskatonák is képesek kellemetlenséget okozni. Jobb a kellő távolság. Kiszúrunk a hó alatt egy rakás kátrányos talpfát, amit az elmúlt években cseréltek a sínek alatt, kettesével hazahúzzuk, hogy a fűrészelés még nagyobb kín legyen. Jajgat a kőkevény, kátránnyal átitatott százéves törzsben a cseh karos fűrész. A balta, az ék is jajgat, amikor hasogatjuk. De a talpfa megéri az árát. Két hasáb a sparheltbe, máris meleg a konyha, megsül a platnin a pirított kenyér. Olyan fekete füst bodorodik az ég felé, mintha autógumit égetnénk. Közben nem figyelünk a frissen telepített almacsemetékre. Arra se, hogy nincs kerítés. Mert nincs, csak az ólak körül. Minek a kerítés. Szegény ember lop ugyan, ha van mit, de nem lop a másik szegény embertől.

Apám látja meg véletlenül a lábnyomokat. Gyönyörű reggeli napsütés, és ahelyett, hogy tükörsima volna a hó felülete, dudorok, horpadások árnyéka látható tisztán és egyértelműen. A nyúl nyoma a hóban nem téveszthető össze mással. A négy lábnyom fekvő papírsárkányt formáz. Ezek a sárkánynyomok körbeveszik a hóval nyakig belepelt fácskákat. Amelyik törzs kiér a hóból, mind körberágva. Az alacsonyabbak koronáját rágiák meg. Apám előbb nem hisz a szemének, aztán felrúgja Cézárt, a házőrzőt, hogy minek eteti, ha nem végzi a dolgát, alszik őrködés helyett, és káromkodik, mint a záporosó. Tombol. De kész a tervvel. Kerítést építünk. A hó tetejére. Előbb a sérüléseket gépszírral végigkenegeti, aztán a műhelybe vezényel bennünket, ahol a pincéhez vásárolt vékony betonvasakat kell átlósan, hogy hegye legyen, vasfűrészszel félbevágunk. A hegy azért kell, hogy képesek legyünk belevérni a fagyott földbe. Mire végzünk, ő a kert végében felhalmozott kisebb kazalnyi venyigét bontja ki a hóból, rakja le sorba a telek végében. A venyigekévékkel elzárt szakaszon négy rést hagy, hogy a nyúl, akinek nincs annyi esze, hogy átugorja a félméteres akadályt, bejáratot keresve megtalálja. A rések mögé ütjük be a

betonvasat. A betonvasakra apám vékony rézdrótból hurkokat erősít olyan magasságba, hogy az éppen ugró, de a laposan kúszva közlekedő nyulat is elkapja. Az almafás telek hosszabbik oldalán is kiépítjük félig a védművet. Ennyire elég a venyige. Összesen tizenkét csapda, huszonnégy hurok várja a nyulakat. Ügyesek voltak, mondja apám a vacsora végén. Nem szokása ilyet mondani, nem dicsér szembe.

Este imádkozik. Nem szokott. Nem hallani jól, lehet, káromkodik. Azt szokott. Éjszaka újra finom szél apró hóval, elfedi a tegnapi munka nyomait. De másnap, amikor kelünk, apám a disznóól mellett vadnyulat nyúz a ringlószilva keresztgágán. Apró vágásokkal, mert nem akarja megsérteni a kiváló minőségű vadbőrt, ami csonttá fagy hajnalig. A krumpliskosárban még három hamvas szürke, téli bundájú vadnyúl hever egymáson. Én szóltam, hogy rossz helyen járnak, mondja apám, nem hallgattak rám. A csapdarendszert egészen a hóolvadásig fejlesztjük, tökéletesítjük, vigyázunk. Kenegetjük a kistűk sebeit. Azokat a csemetéket, főleg a hosszabb törzsű Starkingokat, amelyeket teljesen körberágtak az első éjszakákon, apám merőben tudománytalan operációval gyógyítja, amint vége a fagyoknak. A sérülés helyére almavesszők lehántott bőrét illeszti fel résmentesen, függőlegesen, disznósírba mártott rafíával körbekötözi. Minden sérült csemetefa túléli a nyúltámadást, a telet. Apám megnyeri a második nagy almacsatát.

Antal József: Hátsó udvar (papír, szénrajz)